

PRESENTACIÓ

La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans es complau d'oferir al lector les actes de les seves jornades anuals que l'octubre de 1998 tingueren lloc a la ciutat d'Elx i a la Universitat d'Alacant. La tradició consolidada d'aquesta mena de jornades m'eximeix ja de fer-ne cap presentació. Les Jornades d'Elx i de la Universitat d'Alacant ens mereixen, però, una consideració molt particular per circumstàncies externes i pel seu desplegament mateix.

D'una banda, havent visitat ja el nord del País Valencià el 1992 (Jornades de Castelló),¹ la Secció arribava fins a les terres meridionals del domini lingüístic en la seva segona visita al País Valencià dins el programa, i amb el format actual, d'aquestes jornades.² De l'altra, això s'esqueia al bell mig d'un procés en curs que havia estat i era alhora crucial i problemàtic per a aquesta part de la comunitat catalanoparlant, procés que havia d'abocar d'una manera immediata a una situació d'atzucac, i a hores d'ara, quan redacto aquestes ratlles, encara resta obert a tota mena d'incerteses.

Ens referim, és clar, a l'anomenat «pacte lingüístic», que hauria d'haver tancat un suposat «conflicte lingüístic» valencià,³ al procés d'elaboració del dictamen que les Corts Valencianes havien encomanat de redactar al Consell Valencià de Cultura i a la posterior aprovació de la Llei 7/1998, del 16 de se-

1. Vegeu Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans; Castelló, Universitat Jaume I, 1993.

2. La Secció Filològica havia visitat Perpinyà el 1983 i València el 1985, abans d'iniciar de manera sistemàtica les visites anuals a poblacions de fora de Barcelona.

3. No cal dir que l'expressió «conflicte lingüístic valencià» designa, efectivament, un conflicte que pot caracteritzar-se des del punt de vista sociolingüístic, polític i ideològic, en què la llengua és instrumentalitzada, però que poc té a veure amb un «conflicte lingüístic» entre català i valencià, varietats d'una llengua unitària, o entre versions normatives d'una mateixa llengua.

tembre, de la Generalitat Valenciana, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. La coincidència havia estat del tot fortuïta, com pot comprendre tothom qui vulgui fer-se càrrec de la previsió amb què la Secció Filològica de l'IEC ha d'organitzar aquestes jornades anuals fora de Barcelona, no solament per òbvies raons d'intendència i de logística, sinó també per l'antelació amb què cal encomanar els treballs de les ponències, invitar els col·laboradors i lligar caps amb els organitzadors i les autoritats locals, atès el caràcter cívic i eventualment polític, ultra l'acadèmic, d'aquests desplaçaments de la Secció.

Hom havia planificat unes jornades plenes de contingut acadèmic, i els afers de la cosa pública no hi podien tenir cabuda, sinó molt tangencialment. I, tanmateix, l'ombra d'aquests afers no va deixar de planar de bon començ sobre el desplegament de les Jornades i els comentaris al marge de les sessions acadèmiques. De fet, s'hi feren ben explícits en les intervencions públiques —que aparentment havien de ser protocol·làries— dels representants de la societat civil, és a dir, del representant de l'equip de govern de la Universitat d'Alacant, senyor Armando Alberola, vicerector d'Estudis, i de la representant del consistori d'Elx, senyora Àngels Candela, tinenta d'alcaldia de Foment i Turisme. L'interès específic dels seus parlaments, i la seva incidència en la qüestió del procés obert a la Comunitat Autònoma Valenciana suara esmentat, ens ha dut a considerar la conveniència d'incloure'n la versió escrita en aquesta publicació eminentment acadèmica. Si bé alterem d'aquesta manera la tradició seguida fins ara en els diversos volums de la sèrie, aportem uns testimoniatges que cal avaluar d'acord amb l'afectació immediata i la representativitat social dels testimonis, i d'acord amb la situació concreta del moment i les línies generals del procés.

Hem d'agrair a la Universitat d'Alacant la rebuda i l'honor que ens prodigà, la seva participació en l'organització de les Jornades —a través del Departament de Filologia Catalana i, especialment, de la seva directora, la professora Llúcia Martín—, i el fet que acollís una de les sessions acadèmiques. També hem d'agrair a l'Ajuntament de Sant Vicent del Raspeig i al seu alcalde, senyor Francisco Canals, la rebuda i el tractament que va dispensar a la Secció.

No podem tancar el capítol d'agraïments sense expressar-ne un de ben sincer a l'Ajuntament d'Elx, per l'acollida de què hi fou objecte el Consell de Govern de la Secció Filològica i per la cessió del seu saló de plens per a la segona sessió acadèmica. En aquest context, i davant el nombrós públic assistent, fou pronunciat el parlament de la tinenta d'alcaldia, que reproduïm ací.

De cap manera, però, no podem deixar de mencionar i d'agrair de cor l'entusiasme d'una persona que féu possible l'èxit material de les Jornades, que contribuï a la seva organització, a desencallar allò que de vegades semblava encallat, i a fer que la visita de la Secció Filològica a Elx tingués una projecció pública important, un acompanyament cordial i que comportés una mobilit-

zació de les diverses associacions culturals de la comarca. Em refereixo al senyor Joan Carles Martí, president de l'associació El Tempir. Sense ell ni les Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Elx haurien estat el que foren, ni el record que ara en tenim fóra el que és.

Aquest volum recull totes les ponències que foren llegides a les Jornades, ara a la Universitat d'Alacant, ara a Elx. La participació d'estudiosos del País Valencià hi és notòria. La col·laboració que la Secció sempre ha trobat entre els professionals d'aquelles terres és molt gratificadora i alguns dels treballs ací aplegats en porten el segell inconfusible. Els professors universitaris valencians dedicats al conreu de les diverses disciplines lingüístiques han arribat a desplegar uns interessos i unes metodologies específiques que han contribuït a donar uns perfils singulars a les diverses universitats del país. En remarcaré aquells que troben un reflex més directe en aquestes pàgines: la lingüística cognitiva,⁴ la dialectologia tradicional i la geolingüística, la lexicografia diacrònica cognitiva, la recerca sociolingüística en l'àmbit dels processos de substitució i d'obsolescència lingüística, l'estudi de la codificació lingüística i la seva fonamentació.

Així, la contribució de Manuel Pérez Saldanya, membre de la Secció Filològica i professor de la Universitat de València, se centra en l'estudi dels principis d'estructuració cognitiva subjacents a la percepció i al llenguatge, i n'exemplifica la vigència amb l'anàlisi de canvis esdevinguts en el subsistema de la morfologia flectiva del català, per extraure'n la conclusió teòrica que «mantenir que la capacitat del llenguatge és una capacitat totalment dissociada de la resta de capacitats cognitives és un punt de vista teòricament acceptable si es pretén delimitar únicament aquells aspectes particulars de les llengües naturals, però ajuda ben poc a una comprensió més global i més realista de la manera com treballa la intel·ligència humana».

Josep Martines, professor de la Universitat d'Alacant, ens mostra com reconstruir la història dels nostres mots partint d'una perspectiva cognitiva, la qual posa en el centre de l'estructuració de les propietats semàntiques dels mots i de llur organització en el lèxic nocions i principis derivats de la teoria dels prototipus.⁵ L'exemple triat ens mostra no solament com aquesta via permet relacionar principis cognitius generals amb desplaçaments i canvis semàntics de diversa mena, sinó també com aquesta aproximació, que no desvincula d'una manera tallant sincronia i diacronia, també permet relacionar els canvis lexicològics i l'evolució cultural.

4. Associada d'antuvi al nom de R. Langacker i els seus col·laboradors i estesa per diverses universitats europees.

5. Proposada i argumentada empíricament, entre altres, per E. Rosch, representa una semàntica antiaristotèlica (en què el significat dels mots és concebut no com a categòric, sinó com a gradual), i, doncs, una semàntica «difusa», reelaborada per G. Lakoff amb la seva proposta dels «models culturals idealitzats».

Brauli Montoya, professor de la Universitat de les Illes Balears,⁶ fill de Novelda i fet en el si de l'escola alacantina de sociolingüística variacionista, recentment ens ha donat a conèixer la primera part d'un important treball de camp sobre la ruptura de la transmissió lingüística primària a la ciutat d'Alacant.⁷ Ací ens endinsa en l'aspecte complementari d'aquesta recerca: el procés d'obsolescència lingüística entre els darrers catalanoparlants d'Alacant,⁸ i se centra també en el subsistema morfològic. L'estudi dels processos de decadència lingüística irreversible en comunitats terminals, la qual precedeix l'extinció local d'una llengua o varietat lingüística, és un camp consolidat al llarg de la dècada dels vuitanta, incideix metodològicament en l'àmbit de la lingüística històrica i de la sociolingüística; a més, ha cridat l'atenció sobre el problema de les llengües amenaçades o en perill d'extinció i ha posat damunt la taula de despatx dels lingüistes llur responsabilitat davant la situació.⁹

La contribució personal del qui signa a les Jornades és de tot un altre tipus, i no tracta de cap problema científic, sinó que fou una exposició descriptiva de l'estructura, la composició, les funcions, les activitats i els projectes en curs de la Secció Filològica de l'IEC. Per a molts són, potser, coses sabudes, per a altres, potser, coses mig sabudes i, en fi, pot haver-hi qui no en té coneixement. Per la raó que sigui, els mecanismes de projecció exterior d'una institució com l'IEC, prou peculiar en ella mateixa, no són gaire efectius i, de vegades, aquestes jornades són una bona avinentesa per a parlar-ne entre col·legues.

Joan Veny, membre de la Secció Filològica, catedràtic de la Universitat de Barcelona i mallorquí de bé, aporta l'estudi, com sempre minuciós, d'un problema de lexicografia dialectal —el nom de la 'nineta de l'ull' i les seves variants geolingüístiques, en particular l'alternativa «l'ànima o l'animeta de l'ull»—, i fou alhora una bona ocasió per a donar a conèixer, una vegada més, un dels actuals projectes estel·lars de la Secció Filològica de l'IEC i el seu estat actual: el de l'Atlas lingüístic del domini català (ALDC). Actualment, codirigits per J. Veny i L. Pons i gràcies a una iniciativa de la Secció i de l'IEC, els treballs de l'ALDC han rebut una important embranzida, les dades aplegades han estat transcrits i digitalitzades, se n'ha iniciat ja la fase cartogràfica i hom albira la pròxima publicació del primer volum.¹⁰

6. En escriure aquestes ratlles el professor Montoya ha guanyat una càtedra a la Universitat d'Alacant, a la qual s'incorporarà el curs 1999-2000.

7. Vegeu B. MONTAYA, *Alacant: la llengua interrompuda*, València, Denes, 1998.

8. Aquesta part de la recerca serà publicada, en breu, dins la «Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística» de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

9. Em permeto remetre a la meua nota «Els lingüistes i les llengües amenaçades», *Els Marges*, núm. 50 (1994), p. 75-81.

10. Recentment n'han estat publicats diversos materials. Vegeu A. M. BADIA, L. PONS i J. VENY, *Atlas lingüístic del domini català: Qüestionari*, Barcelona, IEC, 1993, i J. VENY i L. PONS, *Atlas lingüístic del domini català: Etnotextos del català oriental*, Barcelona, IEC, 1998 (acompanyat d'una mostra de gravacions orals).

Jordi Colomina, de la Universitat d'Alacant i iniciat també en l'escola alacantina de sociolingüística variacionista, ens ofereix una exposició del projecte de l'Atles lingüístic de la Comunitat Valenciana (ALCV), patrocinat per la Generalitat Valenciana, i del qual és director, acompanyat d'un bon nombre de coordinadors de zona, algun dels quals participa com a autor d'aquest volum i d'altres han participat en altres jornades de la Secció. Acabat el treball de camp, l'autor ens n'ofereix un tast amb el comentari de tres mapes de dades lexicals, i amb la inclusió en apèndix del qüestionari reduït, dels dos que foren emprats com a instruments de recerca.

Finalment, però no la menys interessant, l'aportació d'Abelard Saragossà, de la Universitat de València, analitza l'actitud de Pompeu Fabra davant la recuperació lingüística valenciana i polemítza amb aquells que en distorsionen el sentit encara ara, després que una aital distorsió de les intencions i propostes de Fabra hagi estat ja denunciada en tantes ocasions per mestres com Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner, Enric Valor i el mateix Saragossà, entre altres. Aquesta aportació era particularment pertinent l'any que es complia el cinquantè aniversari de la mort de Pompeu Fabra, el qual la Secció Filològica de l'IEC va voler significar amb la realització del Simposi Pompeu Fabra, dins el marc de les Jornades Científiques de l'IEC, els dies 26 i 27 de novembre, un mes escàs després de les Jornades d'Elx.¹¹ La reflexió de Saragossà, d'altra banda, tenia la virtut de retornar-nos a la història de la codificació del català modern i a la necessitat que aquesta abraçés el conjunt de la comunitat lingüística, en definitiva, a allò que constitueix l'objectiu primordial de la Secció Filològica de l'IEC.

No puc deixar de recordar la il·lusió —habitual en ella, però que potser aquesta vegada vaig viure més de prop— amb què Maria Angels Anglada ens acompanyà en aquestes Jornades d'Elx i el bon record que se n'endugué i que probablement hi deixà. Cap de nosaltres no podia pensar llavors que havien de ser les darreres en què participaria. Sigui'm permès de dedicar aquest aplec de treballs a la seva memòria.

JOAN A. ARGENTER
President de la Secció Filològica

11. També la Universitat Rovira i Virgili celebrà el col·loqui internacional «La lingüística de Pompeu Fabra» del 14 al 16 de desembre del mateix any, i enguany s'hi ha afegit la Universitat de les Illes Balears amb el simposi «L'obra de Pompeu Fabra i les Illes Balears» (14, 22, 29 i 30 d'abril).